

Hanne Mattila

**LUONTOPERUSTAISTEN PALVELUIDEN KARTOITUS POHJOIS-POHJAN-
MAALLA**

LUONTOPERUSTAISTEN PALVELUIDEN KARTOITUS POHJOIS-POHJAN- MAALLA

Hanne Mattila
Opinnäytetyö
Kevät 2021
Liiketalouden tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden tutkinto-ohjelma, Esimiestyö ja henkilöstöosaaminen

Tekijä: Hanne Mattila
Opinnäytetyön nimi: Luontoperustaisten palveluiden kartoitus Pohjois-Pohjanmaalla
Työn ohjaaja: Lea Isopoussu-Koponen
Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2021 Sivumäärä: 42

Opinnäytetyöni tarkoituksena oli kartoittaa Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsevia luontoperustaisia palveluita. Kartoituksessa selvitettiin yrityksen koko, sen tarjoamat luontoon tukeutuvat ja mahdolliset luontoon tukeutumattomat palvelut, sekä onko yrityksen toiminta sesonkiluontoista. Toimeksiantajana toimi Luontoperustaisia turvallisia palveluja Pohjois-Pohjanmaalle -hanke, eli LUOTA-hanke, jonka tarkoituksena on turvallisten luontoperustaisten palveluiden kehittäminen. Kartoitus on monivaiheisen hankkeen ensimmäinen vaihe ja sitä käytetään LUOTA-hankkeen seuraavissa vaiheissa.

Tietoperustassa käsiteltiin Green Carea ja siihen liittyviä palveluiden muotoja ja vaatimuksia. Myös Green Care -käsitteen alle kuulumattomia luontoperustaisia palveluita avattiin. Lisäksi tietoperustassa käsiteltiin yleisesti luonnon hyvinvointivaikutuksia, sekä toimialaa. Luontopalveluille ei ole virallista omaa toimialaa, sillä palveluita löytyy monelta eri alalta. Tässä opinnäytetyössä on esitelty tarkemmin matkailualaa, johon suurehko joukko luontopalveluita kuuluu.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena käyttäen sähköistä tiedonhakua. Yrityksiä etsittiin kuntien, matkailuyhdistysten, sekä Green Care Finland ry:n ja luontoon.fi -sivustoilta. Lisäksi yritysten etsimisessä apuna käytettiin suomalaista yritystietokantaa, sekä suomalaista yritysrekisteriä. Yritykset käytiin järjestelmällisesti läpi ja sieltä poimittiin listaukseen luontoperustaisia palveluita tarjoavat yritykset. Tutkimuksessa käytettiin sekä aineistolähtöistä, että teoriaohjaavaa analyysia luokiteltaessa yrityksiä ryhmiin.

Kartoituksessa tutkittiin 18 Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsevan paikkakunnan yritykset. Luontoperustaisia palveluita tarjoavia yrityksiä löytyi näistä yhteensä 168 kappaletta. Yritykset luokiteltiin 12 kategoriaan perustuen tarjottaviin palveluihin. Yrityksistä tietoineen valmistettiin Excel-taulukko, jossa jokainen tutkittava asia on omassa sarakkeessa.

Tutkimuksessa kävi minulle ilmi täysin uusia palveluita ja yrityksiä paikkakunnilta, jotka ovat itselleni hyvinkin tuttuja. Tästä heräsi kehitysidea tutkimuksesta, jossa selvitettäisiin luontoperustaisten palveluiden markkinointia ja sen tehokkuutta.

Asiasanat: Green Care, luontopalvelut, luontoperustaiset palvelut, luonnon virkistyskäyttö

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in business, management, and human resources

Author: Hanne Mattila
Title of thesis: Survey on nature-based services in Northern Ostrobothnia
Supervisor: Lea Isopoussu-Koponen
Term and year when the thesis was submitted: Spring 2021
Number of pages: 42

This thesis was commissioned by LUOTA-project, of which aim is to develop safe nature-based services for customers. This study was the first phase of the project, and it will be used in the following ones. The objective of this thesis was to search companies that provide nature-based services in the Northern Ostrobothnia. The companies were added in an Excel spreadsheet with the following information: provided nature-based services, possible additional services, the number of people working in the company, revenue, and whether the services were available throughout the year.

The theoretical background of this thesis consisted of information about Green Care and other nature services that do not belong under the category of Green Care. Nature's effects on well-being were also addressed. The last part of the theoretical basis discussed travel industry, since a large number of nature-based services belong to this field. There is no official industry for the nature services, thus they can be found under multiple different industries.

In the thesis qualitative research approach was applied. The material for the research was gathered from the internet using the websites of the selected places and their travel sites. Finnish database for companies was also used to search for businesses. The companies found were inspected to see if they offered nature-based services, and the ones that did, were taken to the spreadsheet.

Eighteen places from the Northern Ostrobothnia were inspected and total of 168 companies that provided nature-based services were found. The companies were categorized to twelve groups based on the nature services they offered. In the future, for a follow-up study marketing of nature-based services could be conducted.

Keywords: Green Care, nature services, nature-based services, recreational use of nature

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
1.1	LUOTA-hanke	8
1.2	Opinnäytetyön tavoitteet.....	8
1.3	Tutkimusmenetelmä	9
2	GREEN CARE	11
2.1	Peruselementit	12
2.2	Perusedellytykset	12
2.3	Luontohoiva.....	13
2.4	Luontovoima	14
3	LUONTOPERUSTAISET PALVELUT.....	15
3.1	Eläinavusteiset palvelut.....	15
3.2	Maatila-avusteiset palvelut	15
3.3	Puutarha-avusteiset palvelut	16
3.4	Luontoavusteiset palvelut.....	16
3.5	Luonnon hyvinvointivaikutukset.....	17
4	LUONTOMATKAILUALA	19
4.1	Luontomatkailu	20
4.2	Kohderyhmät.....	22
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	23
5.1	Aineiston hankinta	23
5.2	Yritystaulukko	24
5.2.1	Eläinperustaiset palvelut	25
5.2.2	Hyvinvointi- ja luontohoivapalvelut	26
5.2.3	Vesistöön tukeutuvat palvelut	26
5.2.4	Opastus- ja koulutuspalvelut.....	27
5.2.5	Puistot ja keskukset	27
5.2.6	Retki- ja safaripalvelut.....	28
5.2.7	Virkistys- ja ohjelmapalvelut.....	28
6	TULOKSET.....	29
6.1	Palvelut	29
6.2	Muut palvelut.....	31

6.3	Henkilökunta ja liikevaihto	32
6.4	Sesonkiluonteisuus	32
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	34
8	POHDINTA.....	36
	LÄHTEET.....	38

1 JOHDANTO

Koronapandemia on vauhdittanut ihmisten omatoimisuuden kasvua luontopalveluiden käytön osalta. Esimerkiksi kansallispuistojen kävijämäärissä on tapahtunut vuoden aikana merkittävää kasvua, mikä kertoo luontopalveluiden suosiosta. Käyttäjämäärien kasvu vaikuttaa turvallisuuteen ja oman haasteensa tuo se, että moni kokematon uusi käyttäjä on koronapandemian myötä kiinnostunut luontopalveluista. Ensikertalaisten käyttäjien turvallisuuden takaaminen vaatii enemmän töitä ja panostusta esimerkiksi ennakkoinformaatioon palvelusta. (Marski 2021, 57–58.)

Opinnäytetyöni tavoitteena on kartoittaa, minkälaisia luontoperustaisia palveluita Pohjois-Pohjanmaan alueelta löytyy. Työ on ensimmäinen osa Luontoperustaisia turvallisia palveluja Pohjois-Pohjanmaalle -hanketta, eli LUOTA-hanketta, jonka lopullisena tavoitteena on kehittää luontoperustaisen palveluiden turvallisuutta. Kartoituksen on tarkoitus selvittää, minkälaisia luontoon tukeutuvia palveluita kohdealueelta löytyy, jotta näiden turvallisuutta voidaan parantaa. Kartoituksessa on tarkoitus löytää luontoperustaisia palveluita tarjoavia mikroyrityksiä ja toiminimiyrittäjiä, koska ne ovat hankkeen kohderyhmänä.

Päädyin tekemään opinnäytetyöni LUOTA-hankkeelle törmättyäni Oivassa olevaan ilmoitukseen. Kiinnostuin hankkeesta, koska nautin luonnossa liikkumisesta ja olen käyttänyt luontoperustaisia palveluita jonkin verran. Kotimaassa matkailu on myös omalla kohdallani lisääntynyt koronapandemian myötä ja luontolähtöiset matkakohteet, sekä palvelut kiinnostavat minua. Lisäksi koin mielenkiintoiseksi selvittää minkälaisia erilaisia palveluita on Pohjois-Pohjanmaalla tarjolla, koska aiempaa kattavaa listausta luontoperustaisista palveluista ei ole saatavilla.

Kartoituksessa valittujen Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsevien paikkakuntien luontoperustaiset palvelut tutkitaan käyttäen lähteinä muun muassa kuntien ja matkailuyhdistysten sivuja, sekä yritysrekistereitä. Tietoperustassa käsitellään Green Care -palveluita, sekä muita erilaisia luontoperustaisen palveluiden muotoja ja mahdollisuuksia. Luontoon tukeutuvia palveluita löytyy usealta eri toimialalta, mutta tässä opinnäytetyössä on esitelty tarkemmin matkailuala, koska kyseiseltä toimialalta löytyy runsaasti luontoavusteisia palveluita.

1.1 LUOTA-hanke

Opinnäytetyössäni toimeksiantajana toimii Luontoperustaisia turvallisia palveluja Pohjois-Pohjanmaalle -hanke, eli LUOTA-hanke. Hanke on monivaiheinen ja se kestää maaliskuusta 2021 joulukuun 2022 loppuun saakka. Toteutuksen päävastuu on Oulun ammattikorkeakoululla. Lopullisena tavoitteena on turvallisten luontoperustaisten palvelujen ja palvelukokemusten kehittäminen yhdessä alueen palveluntarjoajien ja toimijoiden kanssa, käyttäen palvelumuotoilua. Tarkoituksena on aktivoida palveluntarjoajia huomioimaan asiakkaan turvallisuuskokemuksen ja kehittämään sen myötä palvelujaan turvallisiksi. (Projektisuunnitelma 2021.)

Tarkoituksena hankkeessa on tunnistaa keskeisten asiakassegmenttien tarpeet, sekä turvallisuuden kokemukseen liittyvät kysymykset. Toiveena on myös auttaa eri palveluntarjoajia oppimaan toisiltaan ja verkostoitumaan samalla, sekä kehittää heidän turvallisuusviestintäosaamistaan. Hankkeen kohderyhmäksi on määritelty luontoperustaisia palveluja tarjoavat maaseudun mikroyritykset, sekä palveluntarjoajat Pohjois-Pohjanmaan alueella. (Projektisuunnitelma 2021.)

Hankkeessa luontoperustaisiksi palveluiksi katsotaan kuuluvaksi luontolähtöiset ja -läheiset palvelut, eli luontoon ja maaseutuun tukeutuvat palvelut. Rajaus on hankkeessa tarkoituksella väljä. Hankkeessa ei tarkastella sosiaali- ja terveysalan koulutusta vaativia luontohoivapalveluita, vaan ainoastaan luontovoimapalveluita. (Projektisuunnitelma 2021.)

1.2 Opinnäytetyön tavoitteet

Opinnäytetyöni tavoitteena on kartoittaa Pohjois-Pohjanmaalla olevia luontoperustaisia palveluita, sekä palveluntarjoajia. Vaikka itse hankkeessa ei käsitellä luontohoivapalveluita, ovat ne kuitenkin otettu kartoituksessa mukaan toimeksiantajan pyynnöstä. Kartoituksessa selvitetään minkälaisia luontoon tukeutuvia palveluja yritykset tai yrittäjät tarjoavat. Palveluntarjoajasta on tarkoitus selvittää yrityksen koko henkilökunnan ja liikevaihdon suhteen. Lisäksi tarkastellaan, tarjoaako yritys myös luontoon tukeutumattomia palveluita. Kartoituksessa selvitetään, kuinka laajaa toiminta on luontoperustaisien palveluiden osalta ja onko toiminta sesonki- tai vuodenaikariippuvaista.

Kartoitus on LUOTA-hankkeen ensimmäinen vaihe ja tutkimuksen tuloksia hyödynnetään hankkeen seuraavissa vaiheissa. Kartoituksen on tarkoitus tuoda ilmi palveluita, joiden turvallisuutta hankkeen yhteydessä lähdetään kehittämään. Erityisesti kartoituksessa löytyviä mikroyrityksiä otetaan mukaan hankkeen tulevissa vaiheissa oleviin työpajoihin.

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössäni käytetään laadullista tutkimusta, jossa aineisto hankitaan sähköisellä tiedonhaulla ja sitä analysoidaan aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Yleisesti laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää, selittää, tulkita tai soveltaa ilmiötä (Pitkäranta 2014, 33).

Eskolan ja Suorannan (1998, 86) mukaan laadullista tutkimusta tehdessä on järkevää pohtia, vaatiiko tutkimusongelman selvittäminen uuden aineiston keräämistä, vai olisiko ongelma selvitettävissä muulla tavalla, kuten käyttämällä jo olevassa olevia materiaaleja. Valmiin aineiston määrä vaihtelee tutkimusongelmasta riippuen, mutta sitä ollessa tarpeeksi, ei uuden aineiston kerääminen ole välttämätöntä. Joskus materiaalia saattaa olla tarjolla liikaa, mikä vaatii kriittisyyttä ja valikointia aineiston valinnassa. (Eskola & Suoranta 1998, 86–87.) Tässä opinnäytetyössä aineistona käytetään valmiita yritysrekistereitä ja muita yrityslistauksia, koska niistä löytyy hyödynnettävää materiaalia kattavasti, eikä uuden aineiston kerääminen ole perusteltua.

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston analyysillä luodaan uutta tietoa tutkittavasta asiasta tekemällä hajanaisesta aineistosta selkeää (Eskola & Suoranta 1998, 100). Sisällönanalyysissä tutkitaan dokumentteja systemaattisesti ja objektiivisesti ja uutta selkeää tietoa luodaan tekemällä tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty ja yleismuotoinen kuvaus. Dokumentilla voidaan tarkoittaa lähes mitä tahansa kirjallisessa muodossa olevaa materiaalia. (Sarajärvi & Tuomi 2017, 87.)

Sarajärvi ja Tuomi (2017, 77) ovat muokanneet tutkija Timo Laineen vuosia sitten esittämästä laadullisen tutkimuksen analyysin etenemistä kuvaavasta rungosta oman versionsa. He kirjoittavat laadullisen analyysin alkavan vahvalla päätöksellä siitä, mikä aineistoissa kiinnostaa. Tämän jälkeen aineisto käydään läpi ja sieltä merkitään tutkimuksen kannalta kiinnostavat asiat ja kaikki muu jätetään pois. Merkityt asiat kerätään yhteen ja erotetaan muusta aineistosta, jonka jälkeen jäljelle

kerätty aineisto luokitellaan, teemoitellaan tai tyypitellään. Viimeisenä vaiheena kirjoitetaan yhteenveto.

Aineistolähtöisen analyysin tarkoituksena on luoda tutkimusaineistosta teoreettinen kokonaisuus. Analyysiyksiköitä ei päätetä etukäteen, vaan ne valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen mukaisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä aikaisemmalla teorialla tutkittavasta ilmiöstä ei ole merkitystä, vaan päinvastoin pyrkimyksenä on sulkea aikaisempi tieto analyysivaiheessa kokonaan pois. Teoriaohjaavassa analyysissä taas aiempaa tietoa tarkoituksella hyödynnetään analyysissä, mutta yksiköt valitaan samalla tavalla aineistosta, kuin aineistolähtöisessä analyysissä. (Sarajärvi & Tuomi 2017, 80–81.)

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi noudattaa vahvasti laadullisen tutkimuksen analyysin runkoa: ensimmäisessä vaiheessa tutkimusaineisto pelkistetään tiivistämällä tai pilkkomalla, eli siitä karsitaan tutkimukselle epäolennaiset tiedot pois. Seuraavaksi tiivistetty aineisto ryhmitellään johdonmukaiseksi kokonaisuudeksi sen mukaan, mitä aineistosta on tarkoitus etsiä. Ryhmittelyssä esimerkiksi saman ominaisuuden omaavat yksiköt laitetaan saman yläkäsitteen alapuolelle. Yläkäsite voidaan muodostaa myös ryhmittelyn jälkeen. Tarkoituksena on luoda luokittelua, jonka avulla koitetaan ymmärtää tutkittavan asian merkityskokonaisuutta. (Sarajärvi & Tuomi 2017, 92–93; Vilka 2017, 104–105.)

2 GREEN CARE

Green Care -käsitteen alkuperä on jäljitetty Alankomaihin, jossa on 1970-luvulla puhuttu care farm -tiloista. Tällä tarkoitetaan sosiaalipalveluissa aktiivisesti maatilaympäristöä hyödyntäviä tiloja. Suomessa termi on esitelty ensimmäisen kerran vuonna 2008, jonka jälkeen suomalaiset yrittäjät, maaseudun kehittäjät ja viranomaiset ovat sen nopeasti omaksuneet käyttöönsä. (Soini, Ilmarinen, Yli-Viikari & Kirveenummi 2011, 320.) Green Care -käsitteelle ei ole yhtä kansainvälisesti yhte-näistä sisältöä, vaan kaikissa sitä käyttävissä maissa on muodostunut omanlainen käsitys sen mer-kityksestä. Suomessa Green Care -toimintatapa ymmärretään paljon laajemmin kuin monissa muissa maissa. (Vehmasto 2014, 47.) Suomessa Green Care -käsitteellä tarkoitetaan luonnon hyö-dyntämistä ammattimaisissa palveluissa, joissa on tarkoitus edistää ihmisten hyvinvointia ja elä-mänlaatua (Soini ym. 2011, 320; Green Care Finland Ry 2021a).

Green Care -tyyppisellä toiminnalla on Suomessa pitkä historia, vaikka käsite ei ole kauaa ollut vielä käytössä. Suomessa luontolähtöisiä toimintamuotoja on käytetty kuntoutuksessa sekä kasva-tuksessa jo pitkään ja luonto on ollut oleellinen osa kansalaisten hyvinvointia. Green Care -käsit-teen ja toimintatavan muodostuminen antoi uuden tavan jäsentää luontolähtöisiä hyvinvointipalve-luita ja se on auttanut tuomaan näkyväksi jo olemassa olevia luontolähtöisiä palveluita. (Soini & Vehmasto 2014, 8.)

Kaikki Green Care -toiminta on luontoon perustuvaa, mutta kaikki luontoperustaiset palvelut eivät kuitenkaan ole Green Carea. Suomalaisessa Green Care -toiminnassa on määritelty kolme perus-elementtiä ja perusehtoa, joiden tulee täytyä voidakseen kutsua toimintaa Green Careksi. Palvelun tuottajana voi olla julkinen laitos tai organisaatio, järjestö, yhdistys tai yksityinen yritys ja asiakkaat voivat tulla sekä julkisen sektorin puolelta, että yksityisiltä markkinoilta. (Soini ym. 2011, 321, 325.) Green Care -palvelut voidaan karkeasti jakaa sosiaali- ja kuntoutuspalveluihin, kasvatukseen ja opetukseen sekä virkistys- ja hyvinvointipalveluihin (Vehmasto 2014, 34–35).

2.1 Peruselementit

Green Care -toimintatavan peruselementit ovat luontoperustaisuus, kokemuksellisuus tai toiminta ja osallisuus tai yhteisö. Luonto tai luontoelementti toimii koko toiminnan perustana ja palvelut rakennetaan sen päälle. Luontoa voi hyödyntää palvelusta riippuen eri tavoilla ja sitä voi käyttää tapahtumapaikkana, kohteena tai välineenä. Tarkoituksena on kuitenkin, että luonto auttaa edistämään, vahvistamaan ja/tai nopeuttamaan asetettuja tavoitteita. Luontoelementti on käsitteenä määritelty melko väljästi Green Caren yhteydessä ja sillä voidaan tarkoittaa kaikkea yksittäisestä viherkasvista kokonaiseen metsään. Lisäksi se voi olla esimerkiksi eläin, vesistöä, erämaata, puutarhaa, maatilaa tai pelkkä kuva tai ääntä luonnosta. (Soini & Vehmasto 2014, 13; Luonnonvarakeskus, Terveysten ja hyvinvoinnin laitos & Green Care Finland ry 2018, 9.)

Kokemuksellisuudella ja toiminnalla voidaan tarkoittaa laajasti erilaisia toimia ohjatusta toiminnasta pelkkään luonnon havainnointiin. Luontoa voidaan käyttää sekä aktivoivana, että rauhoittavana elementtinä. (Luonnonvarakeskus ym. 2018, 9.) Toiminnan on tarkoitus yhdistää asiakkaan ympäristöönsä ja luoda sen avulla mahdollisuuden oppimiselle ja uusille kokemuksille. Luontoympäristössä toimiminen tuottaa yleensä mielihyvää ja se aktivoi ihmistä, koska luoto tarjoaa runsaasti erilaisia virikkeitä. (Soini & Vehmasto 2014, 13.)

Osallisuudella tarkoitetaan ihmisen kokemusta siitä, että hän on merkityksellinen osa kokonaisuutta, kuten yhteisöä (Soini ym. 2011, 325). Yhteisön tuki suojelee asiakkaan terveyttä ja tehostaa toiminnan vaikuttavuutta parhaassa tapauksessa. Vuorovaikutus yhteisön kanssa auttaa yksilöä kiinnittymään yhteisön jäseneksi ja tuomaan hyväksynnän tunteen, mikä lisää yksilön hyvinvointia. (Soini & Vehmasto 2014, 13.) Osallisuuden kokemus voi syntyä Green Care -toimintatavassa myös ilman muita ihmisiä, sillä osallisuutta voidaan tuntea esimerkiksi eläimen, paikan tai muiden luonnonelementtien kanssa. (Soini ym. 2011, 325; Luonnonvarakeskus ym. 2018, 10.)

2.2 Perusedellytykset

Perusedellytykset ovat tavoitteellisuus, ammatillisuus ja vastuullisuus. Ammatillisuudella tarkoitetaan sitä, että palveluntarjoajalla tulee olla riittävä ammatillinen koulutus ja pätevyys suhteessa tuottamaansa palveluun. Toiminnassa tulee myös noudattaa kyseessä olevan ammattialan lainsäädäntöä ja eettisiä ohjeita. (Soini ym. 2011, 325.) Ammattimaisuuteen katsotaan kuuluvaksi

myös Green Care -osaaminen. Palveluntarjoajan tulee ymmärtää luonnon hyvinvointivaikutusten muodostumisen mekanismeista asiakastavoitteiden näkökulmasta, jotta tämä osaa luoda edellytykset toimivalle luontoperustaiselle palvelulle. (Luonnonvarakeskus ym. 2018, 12.) Palveluita on mahdollista tehdä yhteistyössä toisen toimijan tai toimijoiden kanssa, jolloin toisella voi olla tarvittava hoitoalan koulutus ja toisella kokemusta ja osaaminen esimerkiksi eläimen käsittelystä (Soini & Vehmasto 2014, 14).

Luonnonvarakeskus ym. (2018, 11) määrittelevät Green Care -toiminnan tavoitteellisuuden tarkoittavan tavoitteiden määrittelyä ja niiden toteutumisen seuraamista. Heidän mukaansa tavoitteellisuuden sisältyy myös luonnon ja sen hyvinvointivaikutuksien hyödyntäminen tietoisesti. Soini ym. (2011, 325–326) taas kirjoittavat myös tavoitteellisuuden tarkoittavan henkilö- tai ryhmäkohtaisten suunnitelmien laatimista ja toteuttamista. He lisäävät vielä, että toiminnan tulee olla pitkäjänteistä ja järkevää valittujen tavoitteiden näkökulmasta ja palveluntarjoajan sekä asiakkaan on sitouduttava tavoitteisiin.

Green Care -toiminnassa vastuullisuus syntyy laadusta, arvoista ja eettisistä toimintatavoista. Vastuullisen toimijan tulee pyrkiä niin yhteiskunnan, yhteisön, kuin yksilön hyvinvoinnin edistämiseen luomalla asiakkailleen ja sidosryhmilleen sosiaalista, ekologista ja mahdollisesti myös kulttuurista lisäarvoa. (Luonnonvarakeskus ym. 2018, 14.)

2.3 Luontohoiva

Luontohoivapalvelut ovat julkisen sektorin järjestämisvastuulla olevia sosiaali- ja terveysalan palveluita, jotka tukeutuvat toiminnassaan luontoon. Palvelut ovat tarkoitettu pitkäjänteiseen työskentelyyn kuntoutuspalveluiksi henkilöille, joilla on esimerkiksi mielenterveyden, pitkäaikaisen työttömyyden, päihdeongelmien tai muiden arjen hallintaan vaikuttavien asioiden kanssa haasteita. Luontohoivapalveluiden tavoitteena on vahvistaa asiakkaan hoito- tai kuntoutussuunnitelman mukaista terveyden, toimintakyvyn tai arjen hallintaa. (Kahilaniemi & Löf 2018, 6.)

Luontohoivapalveluiden käyttäjä ei yleensä maksa palvelua itse, vaan ostajana toimii toinen taho, esimerkiksi Kela. Palveluntarjoajalta edellytetään sosiaali- ja terveysalan koulutusta, tai yhteistyötä

koulutettujen toimijoiden kanssa. Tällä varmistetaan asiakkaalle hänen tarvitsemansa tuki toimintaan osallistumisessa. Luontohoivatoiminnassa noudatetaan sosiaali- ja terveysalan lakeja, sekä säädöksiä. (Kahilaniemi & Löf 2018, 6.)

2.4 Luontovoima

Luontovoimapalveluissa hyödynnetään tietoisesti luonnon hyvinvointivaikutuksia. Palveluille on asetettu asiakaslähtöiset tavoitteet ja niiden toteutumista seurataan. Luontovoimapalveluiksi kuuluvat muun muassa hyvinvointi-, harrastus- ja kasvatustarvikkeet, jotka ovat tavoitteellisia ja tukevat luontoon. Kuka tahansa voi käyttää palveluita ja käyttäjä maksaa palvelun yleensä itse. Luontovoimapalveluiden tavoitteena on asiakkaan terveyden ja yleisen hyvinvoinnin edistäminen. Palveluntarjoajalta ei edellytetä sosiaali- ja terveysalan koulutusta ja toiminnassa noudatetaan palveluntuottaja-alan suosituksia ja säädöksiä. (Kahilaniemi & Löf 2018, 6.) Jako luontohoivaan ja luontovoimaan ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, vaan niiden rajapinnoilla on palveluja, joissa molempien piirteet sekoittuvat (Vehmasto 2014, 32).

KUVIO 1. Luontohoiva ja luontovoima (Luonnonvarakeskus ym. 2018, 6).

3 LUONTOPERUSTAISET PALVELUT

3.1 Eläinavusteiset palvelut

Eläinavusteisiin palveluihin (AAI, Animal-Assisted Interventions) sisältyy eläinavusteinen terapia (AAT, Animal-Assisted Therapy), sosiaalipalvelut (AASW, Animal-Assisted Social Work), sekä muut eläinavusteiset toiminnot (AAA, Animal-Assisted Activities). Kaksi ensimmäistä kuuluvat luontohoivapalveluihin ja ovat sosiaali- ja terveysalan toimijoiden järjestäjiä. Eläinavusteisella toiminnalla tarkoitetaan vapaamuotoisempaa ja vähemmän säädeltyä toimintamuotoa, joka ei ole virallista terapiaa, mutta yleensä tarjoaa elvyttäviä vaikutuksia. (Sempik, Hine & Wilcox 2010, 38; Kahilaniemi & Löf 2018, 8.)

Suomessa on tarjolla esimerkiksi ratsastusterapiaa, joka kuuluu AAT-palveluihin. Ratsastusterapiaa voidaan käyttää niin fysioterapiassa, kuin psykoterapiassakin. Terapian tavoitteet vaihtelevat asiakkaan tarpeiden mukaan, mutta hevosta ja talliympäristöä hyödynnetään aktiivisesti prosessin ajan. (Green Care Finland Ry, 2021b.)

Eläinavusteista toimintaa (AAA) on muun muassa kaverikoira-toiminta, jossa eläimen kanssa vierailaan esimerkiksi hoitolaitoksessa asukkaiden iloksi. Toiminnassa voidaan käyttää myös muita eläimiä. Tarkoituksena on parantaa ihmisten hyvinvointia, antaa virikkeitä, sekä nostaa heidän elämänlaatuaan eläimen avulla. (Green Care Finland ry, 2021b.)

3.2 Maatila-avusteiset palvelut

Maatiloilla asiakkaat ovat mukana tekemässä maatilan töitä esimerkiksi päivätoiminnan kautta. Keskeisintä on osallistua maatilan arkisiin rutiineihin, joka lisää asiakkaan elämänhallinnan tunnetta. Lisäksi luonnon kiertokulun näkeminen auttaa asiakasta hahmottamaan elämän vaihteellisuutta. Asiakas saa maatilalla onnistumisen kokemuksia nähdessään työnsä tuloksia, mikä vahvistaa itseluottamusta. (Green Care Finland Ry, 2021c.)

Maatilalla asiakas voi päästä muun muassa viljelemään kasveja tai puutarhaa, hoitamaan karjaa tai metsää ja käyttämään erilaisia koneita riippuen minkälaisesta maatilasta on kyse. Maatila-avusteisia palveluita käytetään enemmän luontohoivapalveluiden puolella. Asiakkaana saattaa olla esimerkiksi henkilöitä, joilla on oppimisvaikeuksia, masennusta, alkoholi- tai huumeongelmaa, tai työstressiä. (Sempik ym. 2010, 37.)

Maatila-avusteinen toiminta on Suomessa vielä suhteellisen harvinaista. Yleisimmät muodot ovat maatilaympäristössä toimivat lastensuojelun perhekodit, vankilatilalla tehtävä maatalous, sekä vammaisten päivätoiminta. Maatila-avusteisia palveluita on siis tarjolla pääasiassa julkisella puolella. (Lääperi & Puromäki 2014, 79.) Suomessa Pelson vankilassa tarjotaan vangeille mahdollisuutta toimia maataloudessa. Vangit pääsevät muun muassa viljelemään heinää ja kauraa, sekä avustamaan lehmien ja lampaiden hoidossa. (Rikosseuraamuslaitos 2020.)

3.3 Puutarha-avusteiset palvelut

Suomessa terapeutista puutarhan hoitoa on käytetty psykiatrisessa hoidossa pitkään. Jo pelkän oleilun viherympäristössä on todettu vähentävän stressiä, palauttavan kognitiivisia kykyjä ja luovan positiivisia tunteita. Aktiivinen puutarhan hoitoon osallistuminen vahvistaa asiakkaan voimavaroja ja tarjoaa onnistumisen tunteita. Puutarha-avusteinen toiminta voi siis olla aktiivista tekemistä, tai pelkkää puutarhaympäristössä oleilua. (Green Care Finland Ry, 2021d.)

Puutarhoja on käytetty paljon esimerkiksi dementiapotilaiden hoidossa, mutta ne soveltuvat myös muiden asiakasryhmien hyvinvoinnin parantamiseen. Tarjolla on muun muassa aistipuutarhoja, toimintapuutarhoja ja vaeltelupuutarhoja. Aistipuutarha stimuloi asiakkaan aisteja ja vaeltelupuutarhassa asiakkaat saavat rauhassa nimensä mukaisesti vaella turvallisessa puutarhaympäristössä. (Tuohimetsä & Rantanen 2018, 8.)

3.4 Luontoavusteiset palvelut

Luontoavusteisiin palveluihin kuuluvat loput luontoon tukeutuvat palvelut, jotka eivät sisälly edellä mainittuihin kategorioihin. Palvelut voivat hyödyntää esimerkiksi metsää tai vesistöä ja luonnon

materiaaleja, kuten sammalta, lehtiä tai käpyjä, voidaan tuoda myös sisätiloihin. (Green Care Finland Ry, 2021e.) Suomessa esimerkiksi metsään sijoittuvia luontohoivapalveluita on tarjottu päihde- ja mielenterveyskuntoutujille (Lääperi & Puromäki 2014, 78).

Suomessa on tarjolla monenlaista luontoperustaista koulutus- ja kasvatustoimintaa. Muun muassa seikkailukasvatuksessa käytetään hyväksi luonnossa selviytymisen haastavuutta (Soini 2014, 67). Seikkailukasvatusta voidaan toteuttaa luontoympäristössä esimerkiksi meloen, retkeillen ja kiipeillen. Toiminta on tavoitteellista ja ammattimaisesti ohjattua (SNK 2021). Toimintamuotoa järjestetään pääasiassa nuorille tukemaan heidän kasvuun ja kehitystä. Seikkailukasvatusta kehitetään opetus- ja kulttuuriministeriön tuella. (Soini 2014, 67; SNK 2021.)

3.5 Luonnon hyvinvointivaikutukset

Luonnon hyvinvointivaikutuksia on tutkittu runsaasti niin Suomessa kuin ulkomailla monin eri tavoin. Yksi tunnetuimpia tutkimuksia on ollut Friedmannin, Katcherin, Lynchin ja Thomasin (1980) tutkimus, jossa todettiin koiranomistajien selvinneen sydänkohtauksen jälkeen hengissä pidempään kuin lemmikittömät henkilöt. Toisessa merkittävässä tutkimuksessa Roger S. Ulrich (1984) sai selville, että pelkän luontomaiseman näkeminen ikkunasta vaikutti positiivisesti leikkauspotilaan toipumiseen. Salovuori (2020, 3) kirjoittaa näiden kahden tutkimuksen herättäneen tutkijoiden kiinnostuksen luontoympäristön vaikutuksista hyvinvoinnille.

Suomessa on tutkittu muun muassa kansallispuistovierailujen vaikutuksia kävijöiden kokemaan hyvinvointiin. Tutkimuksessa saatiin selville, että tutkittavat kokivat kansallispuistossa vierailulla olleen positiivisia vaikutuksia heidän psyykkiseen, fyysiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiinsa. Erityisesti mieliala ja psyykinen hyvinvointi paranivat ja vierailijat kokivat elpyneensä. Ryhmässä liikkuneilla oli tutkimuksen mukaan yli kaksinkertainen todennäköisyys sosiaalisen hyvinvoinnin paraneamiseen verrattuna yksin liikkuviin. Tutkimus vahvisti aiempien luontoympäristön elvyttäviä vaikutuksia tutkineiden tutkimusten tuloksia. (Kaikkonen, Virkkunen, Kajala, Erkkonen, Aarnio & Korpelainen 2014, 38–41.)

Luontoympäristöt laskevat stressiä tehokkaasti ja auttavat rauhoittumaan, sekä keräämään voimavaroja (Salovuori 2020, 3). Luonnossa oleskelu laskee verenpainetta ja tasoittaa sykettä. Mitä enemmän vapaa-ajasta käytetään luonnossa ulkoiluun, sitä voimakkaampia elpymiskokemuksia

syntyy ja psyykinen hyvinvointi paranee. Onnellisuuden ja tyyneyden tunteet ovat paljon ulkoilevilla voimakkaampia, kuin vähän ulkoilevilla. (Luonnonvarakeskus 2021.)

4 LUONTOMATKAILUALA

Matkailu on merkittävä työllistäjä ja alan osuus Suomen bruttokansantuotteesta on 2,7 prosenttia. Vuonna 2019 matkailuala työllisti Suomessa suoraan lähes 119 000 työntekijää ja tämä lisäksi monia vuokratyöntekijöitä. Matkailuelinkeino pitää sisällään useita sektoreita, joista keskeisimpiä ovat matkanjärjestäjien toiminta, majoitus- ja ravitsemustoiminta, ohjelmapalvelut ja henkilöliikenne. (Marski 2021, 10–12.) Luontoperustaisia palveluita löytyy runsaasti ohjelmapalveluista, mutta myös matkanjärjestäjät ja majoitustoiminnan sektoreilla toimii luontoon tukeutuvia palveluntarjoajia. Näiden lisäksi muun muassa kulttuuripalvelut, kuten eläintarhat, luonnonpuistot ja hiihtokeskukset kuuluvat matkailuun ja ovat luontoon perustuvia palveluita (Jänkä 2016, 12).

Matkailuala vahvistaa tasapainoista aluerakennetta, koska se tukee alueiden kehittämistä myös kasvukeskusten ulkopuolella. Matkailu synnyttää lisäkysyntää, joka mahdollistaa paikallisillekin asukkaille laadukkaampia ja monipuolisempia palveluita. Lisäksi matkailu luo tuloja ja muodostaa työpaikkoja muille elinkeinoille ja toimialoille, kuten siivouspalveluihin, kiinteistönhuoltoon, jätehuoltoon ja vähittäiskaupan alalle. (Marski 2021, 11–12.)

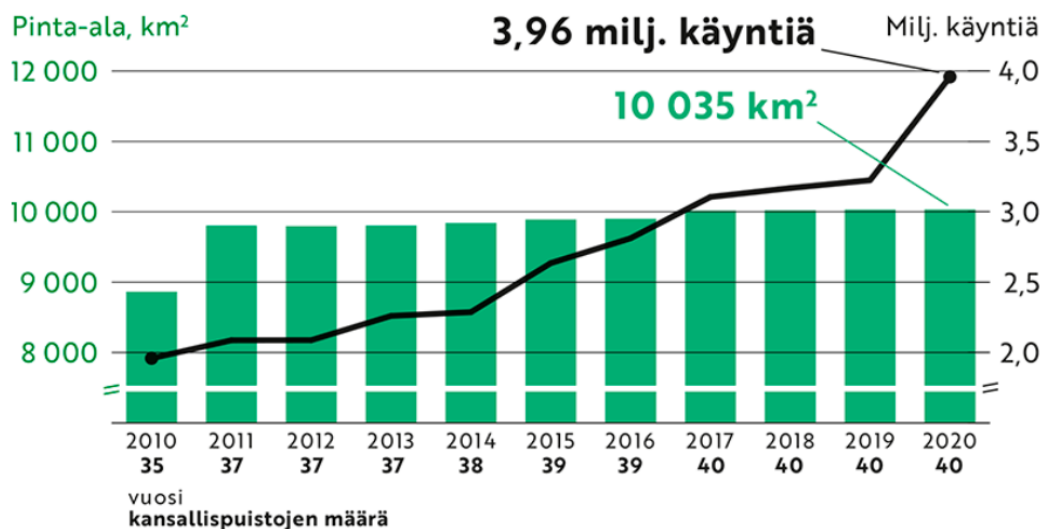
Matkailuala on ollut aiemmin kovassa nosteessa ja vuosi 2019 oli neljäs peräkkäinen kasvuvuosi Suomen matkailussa. Koronapandemian aiheuttama poikkeustila ja rajoitukset vaikuttivat kuitenkin matkailuun erittäin negatiivisesti. Alan yritysten liikevaihto on laskenut voimakkaasti ja työntekijöitä on jouduttu lomauttamaan huomattava määrä enemmän kuin aikaisempina vuosina. Matkailukysyntä oli vuonna 2020 pandemian vuoksi pääasiassa kotimaista. (Marski 2021, 15–16, 23, 31.) Majoitustilaston mukaan matkailijoiden yöpymiset olivat vuonna 2020 51,3 prosenttia vähemmän kuin aiempina vuosina. Ulkomaalaisten matkailijoiden yöpymisten määrä väheni 90,3 prosenttia ja kotimaisten 32,1 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. (Tilastokeskus 2021a.)

Arvioiden mukaan matkailukysyntä voi toipua pandemiasta muutamassa vuodessa, mutta tilanteeseen vaikuttavat useat tekijät, kuten koronarokotteen jakelu ja kattavuus, matkustusrajoitusten purkamisen ja kuluttajien luottamuksen palautuminen. Taloudellisen tilanteen kohentuminen voi kuitenkin viedä pitkään ja esimerkiksi liiketoimintaa kasvattavia investointeja saatetaan joutua lykkäämään myöhemmäksi. (Marski 2021, 16.)

4.1 Luontomatkailu

Luontomatkailun suosiosta on vain karkeita arvioita, koska sitä ei systemaattisesti tilastoida. Esimerkiksi merkittävä osa majoituskäytöstä jää tilastoinnin ulkopuolelle, koska alle 20 vuodepaikan majoituspaikoista ei kerätä yöpymistietoja ja useat luonnonläheiset majoituspaikat ovat pieniä. Myöskään luontomatkailun yrittäjyyttä tai palveluntarjoajia ei ole tutkittu juurikaan, eikä yritysten määrästä sen myötä ole tarkkaa tietoa. (Konu, Tyrväinen, Pesonen, Tuulentie, Pasanen & Tuohino 2017, 29, 36.) Toinen ongelma tilastoinnissa muodostuu siitä, ettei luontomatkailu-käsitteelle ole yhtä selkeää määritelmää. Luontomatkailu määritellään eri tutkimuksissa hyvin vaihtelevasti laajasta viitekehuksesta suppeampaan merkitykseen riippuen tutkimuksellisista lähtökohdista (Järviluoma 2006, 55).

Tilastokeskuksen (2021b) mukaan vuonna 2020 kotimaan matkakohteen valinnassa luonto oli merkittävin tekijä ilmaismajoitusmatkojen, sekä maksullisten majoitusten matkoissa. Maksullisissa majoituksissa 56 % ja ilmaismajoituksissa 81 % matkakohteista valittiin luonnon takia (Tilastokeskus 2021c). Tämä näkyy muun muassa kansallispuistovierailuiden määrässä, jotka ovat olleet nousussa jo pitkään, mutta vuoden 2020 aikana kasvu kiihtyi runsaasti, kuten kuvio 2 havainnollistaa (Metsähallitus 2021a). Metsähallituksen Luontopalvelut saivat lisärahoituksen, jonka avulla on tehty paljon parannuksia kansallispuistoihin. Parannukset ja muutokset ovat omalta osaltaan houkuttelleet lisää kävijöitä kohteisiin. (Metsähallitus 2020.) Lisäksi tietoisuus luonnon terveys- ja hyvinvointivaikutuksista on selittävä tekijänä luontopalveluiden kysynnän nousuun (Metsähallitus 2021b).

KUVIO 2. Kansallispuistovierailujen määrän kehitys (Metsähallitus 2021a).

Aktiivisten lomien suosio on noussut ympäri maailman, ja sen myötä luontomatkailun merkitys on kasvanut vuosi vuodelta. Matkakohteen valinnassa yhä suurempi tekee päätöksiä sen perusteella, millaisia harrastus- ja elämismahdollisuuksia kohde tarjoaa. Suomen mahdollisuudet Euroopan aktiviteettimarkkinoilla ovat erinomaiset, sillä maallamme on valtavasti puhdasta luontoa, jota on mahdollista hyödyntää. (Jänkälä 2016, 48.) Luontoa voidaan tuotteistaa esimerkiksi erilaisiksi paketeiksi, päiväretkiksi tai yksittäisiksi aktiviteeteiksi. Luontomatkailussa on suosiossa niin helposti omatoimisesti toteutettavat kevyet luontoaktiviteetit, kuin pakettiaktiviteettituotteet, joissa yhdistyvät paikallinen luonto, kulttuuri, ruoka ja vastuullisuus. Luontopalveluiden potentiaalisimpia teemoja kansainvälisillä markkinoilla ovat tällä hetkellä vaellus, maastopyöräily, eläinten katselu ja melonta. (Business Finland 2021.)

Konu viittaa tekstissään omaan kirjoitukseensa kertoessaan, että luontoa ja sen resursseja on käytetty hyvinvointimatkailussa pitkään, mutta viime vuosina niiden merkitystä on painotettu enenevässä määrin (Konu 2017,79). Suomessa hyvinvointimatkailun näkökulmasta luonto on erittäin keskeisessä roolissa. Suomalaisille metsä on aina ollut tärkeä paikka virkistäytymiseen, liikkumiseen ja voimaantumiseen ja tätä on mahdollista tuotteistaa myös ulkomailta tuleville matkailijoille. (Renfors 2021.) Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisi vuonna 2015 Suomen matkailustrategian: Suomen matkailun kasvun ja uudistumisen tiekartta 2015–2025. Sen yhteydessä käynnistettiin Finrelax-projekti, jonka tarkoituksena oli nostaa Suomi hyvinvointimatkailun kärkeen. Projektissa hyvinvointimatkailua rakennettiin puhtaan luonnon ympärille, suomalaisen ruoan ja kulttuurin lisäksi. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015.)

Visit Finland laati matkailualan yrityksille ja kehittäjille työvälineeksi hyvinvointimatkailun tuotesuosituksien 2020 -julkaisun, jonka tarkoituksena on olla apuna laadukkaana, houkuttelevana ja kannattavana hyvinvointimatkailukokemuksen tuottamisessa. Tuotesuosituksien olivat autenttinen saunaelämys, hyvinvointi- ja hemmotteluhoidot, luonnossa liikkuminen, luonnon hiljaisuus, hyvinvointimökki, vesi hyvinvointielementtinä, sekä terveys- ja kuntoliikunta. (Visit Finland 2020.) Lähes kaikki näistä ovat luontoon perustuvia palveluita, mikä edelleen vahvistaa luonnon merkitystä Suomen matkailutarjonnassa.

4.2 Kohderyhmät

Suomen matkailun kannalta kuusi merkittävää asiakassegmenttiä ovat luonnon ihmeiden metsästäjät, luontonautiskelijat, aktiiviset seikkailijat, aitouden etsijät, suomalaisen luksuksen etsijät ja citybreikkaajat. Näistä asiakasryhmistä citybreikkaajat-ryhmä on ainoa, jolle luonto ei ole ollenkaan houkutteleva tekijä matkakohteen valinnassa, vaan kaupunkikokemus ja nähtävyydet ovat motivoivampina tekijöinä. Muut asiakasryhmät ovat kiinnostuneet luonnosta, mutta jokainen hieman eri näkökulmasta. (Visit Finland 2018, 12–17.)

Luonnon ihmeiden metsästäjät etsivät ainutlaatuisia luontokokemuksia ja ovat kiinnostuneet esimerkiksi revontulien ja yöttömän yön näkemisestä. Luontonautiskelijoita taas houkuttelee oleskelu luonnon rauhassa kauniissa maisemissa, tarkoituksenaan kerätä voimavaroja. Heitä kiinnostavat muun muassa metsät, sekä järvimaisemat ja he saattavat olla kiinnostuneita esimerkiksi sienestyksestä tai marjastuksesta. Aktiiviset seikkailijat hakevat lomaltaan toimintaa luontomaisemissa. Toiminta voi olla esimerkiksi extreme-lajeja, mutta myös rauhallisempia harrastuksia, kuten maastohiihto, eläinten tarkkailu ja erilaiset vesi-, lumi- ja maastoaktiviteetit. (Visit Finland 2018, 12–14; Marski 2021, 39.)

Suomalaisen luksuksen etsijät tavoittelevat matkoillaan kokonaisvaltaista hyvinvoinnin parantamista ja aikaa itselleen. Heitä kiinnostavat kylpylät ja hyvinvointipalvelut, mutta myös husky- ja porosafarit, sekä erikoismajoitukset esimerkiksi luonnon ääressä. Lisäksi segmenttiin kuuluvat asiakkaat voivat olla kiinnostuneita kevyistä luontoon sijoittuvista liikunta-aktiviteeteista. Aitouden etsijät haluavat tutustua paikalliseen elämäntapaan, eikä heitä kiinnosta välttämättä perinteiset turistikohdeet. Heitä kiinnostaa paikallisen kaupunki- ja maaseutuelämäntyylin kokeminen, sekä tapahtumissa ja museoissa käyminen. Kuten todettu, suomalaisille luonnolla on iso merkitys, joten ulkomailta tuleville aitouden etsijöille Suomen luonnosta nauttiminen on oleellinen osa matkaa. (Visit Finland 2018, 16–17; Marski 2021, 40.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

5.1 Aineiston hankinta

Kartoituksessa tutkittiin 18 Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsevan paikkakunnan yrityksiä ja palveluita. Etukäteen ei määritelty montako yritystä on tarkoitus löytää, eikä miltä tai kuinka monelta paikkakunnalta yrityksiä etsitään, vaan harkinnanvaraista otosta laajennettiin tutkimuksen edetessä. Suunnitelmana oli kerätä aineistoa siihen asti, että se alkaa kylläntymään. Kylläntymisellä tarkoitetaan sitä, että lisäaineiston kerääminen ei tuota kohteesta uutta tietoa, vaan se toistaa itseään (Eskola & Suoranta 1998, 46). Tässä tutkimuksessa aineiston katsottiin kylläntyvän, kun uudenlaisia palveluita ei enää löytynyt.

Tutkimus aloitettiin kartoittamalla Rokuan, Kalajoen ja Kuusamon palvelut, koska näillä paikkakunnilla tullaan pitämään hankkeeseen liittyvät työpajat. Näiden jälkeen valittiin tutkittaviksi Kuivaniemi, Ii, Raahel ja Oulu, koska ne sijaitsevat Pohjois-Pohjanmaan alueen reunamilla. Samalla kartoitukseen valittiin keskemältä Pohjois-Pohjanmaata Pudasjärvi, Oulainen, Ylivieska ja Siikalatva aineiston laajentamiseksi. Viimeisessä erässä mukaan otettiin Hailuoto, sekä pienemmät paikkakunnat Liminka, Tyrnävä, Haapajärvi, Pyhäntä, Sievi ja Taivalkoski, toiveena löytää lisää mikroyrityksiä tai toiminimiyrittäjiä. Toimeksiantajan pyynnöstä edellä mainittujen paikkakuntien lisäksi kartoitukseen listattiin muutamia yksittäisiä palveluita paikkakunnilta, jotka ei tarkemmin kartoitettu. Nämä palvelut tulivat toimeksiantajan tietoon hankkeen yhteistyökumppaneilta.

Aineistona käytettiin useita eri sähköisiä lähteitä kattavan otoksen saamiseksi. Tietoa etsittiin valittujen paikkakuntien omilta sivuilta ja niiden ylläpitämistä yrityshakemistoista. Haapajärvellä, Hailuodolla, Iillä, Kalajoella, Limingalla, Oululla, Raahella, Siikalatvalla ja Taivalkoskella oli omat matkailuyhdistykset, joilta saatiin myös kerättyä materiaalia kartoitukseen. Kuusamon ja Taivalkosken yrityksiä etsiessä hyödynnettiin myös Naturpolis Oy:n sivua, jolta löytyi kattava ja ajantasainen yritysrekisteri. Suppeita valmiita listauksia luontoperustaisista palveluista löytyi Metsähallituksen ylläpitämän luontoon.fi -sivustolta, aitoluonto.fi -sivustolta sekä Green Care Finland Ry:n kotisivuilta, joten näiltä sivustoilta poimittiin myös aineistoa. Laajimpana aineiston lähteenä käytettiin suomalaisen yritysrekisterin ja suomalaisen yritystietokannan paikkakuntakohtaisia hakuja.

Tutkimuksessa käytiin sähköiset aineistot järjestelmällisesti läpi. Kaikista yrityksistä tehtiin Google-haku, jonka tarkoituksena oli löytää yrityksen kotisivut tai muu luotettava lähde, josta oli mahdollista tarkastella, minkälaisia tuotteita tai palveluita yritys tarjoaa. Luontoperustaisia palveluita tarjoavat yritykset otettiin mukaan listaukseen. Yritykset, joiden palveluista ei löytynyt tarkempaa tai varmaa tietoa, jätettiin suoraan listauksen ulkopuolelle. Finder-palvelun kautta selvitettiin liikevaihdon ja henkilöstön määrää yrityksistä, jotka tarjosivat luontoperustaisia palveluita. Kaikista yrityksistä näitä tietoja ei ollut kuitenkaan saatavilla Finder-palvelun kautta, minkä takia myös yrityksen kotisivuja hyödynnettiin mahdollisuuksien mukaan henkilöstön määrän selvittämisessä.

5.2 Yritystaulukko

Löytyneistä luontoperustaisia palveluita tarjoavista yrityksistä valmistettiin Excel-tilukko, joka sisälsi 13 saraketta, joiden alle kerättiin valitut tiedot yrityksistä. Sarakkeiden otsikoiksi valittiin:

- Yrityksen nimi
- Sijainti
- Liikevaihto
- Henkilöstö
- Henkilöstö vuodelta
- Luontoperustaiset palvelut
- Muut palvelut
- Palvelut auki
 - Talvi
 - Kevät
 - Kesä
 - Syksy
- Muuta huomioitavaa aukioloajoista
- Kategoria

Henkilöstön ja liikevaihdon määrää ei ollut kaikista yrityksistä mahdollista saada samalta vuodelta, joten liikevaihto sarakkeeseen kirjattiin myös minkä vuoden tiedosta on kyse. Sarakkeeseen merkittiin aina tuorein tieto, mutta saatavilla olevat vuodet vaihtelivat yritysten välillä. Hankkeen kan-

nalta henkilöstön määrällä oli liikevaihtoa suurempi merkitys, joten henkilöstön osalta tehtiin erillinen sarake vuosiluvulle, jotta yrityksiä on helpompi hakea listauksesta työntekijöiden määrän mukaan.

Luontoperustaisiin palveluihin kirjattiin ylös nimensä mukaisesti luontoon tukeutuvat palvelut. Osa yrityksistä tarjosi erittäin laajasti palveluita, joten näiden kohdalla ei eritelty kaikkia palveluita erikseen, vaan ne kuvattiin yleistasolla mainiten muutaman esimerkin. Muihin palveluihin kirjoitettiin ylös yrityksen tarjoamat palvelut, jotka eivät olleet luontoperustaisia. Mikäli muita palveluita ei ollut, merkattiin ruutuun "Ei".

Aukioloajat tuotiin kartoituksessa ilmi tekemällä jokaiselle vuodenajalle oma sarake, jotta taulukosta on mahdollista etsiä helposti tietoa eri vuodenaikaan tarjolla olevista palveluista. Ruutuun merkattiin x-merkki, jos palvelu on auki kyseisenä vuodenaikana. Jos palvelu oli auki tietyssä vuodenaikana, mutta ei kuitenkaan tuolloin tarjoa poikkeuksetta luontoperustaisia palveluita, laitettiin ruutuun *-merkki. Ruutu jätettiin tyhjäksi, mikäli yritys ei tarjonnut palveluita valittuna vuodenaikana. Tämän lisäksi lisättiin sarake, johon kirjoitettiin mahdollisia lisätietoja, kuten jos saatavilla olevat palvelut vaihtelivat vuodenaajan mukaan.

Kategoria-osioon palvelut ryhmiteltiin 12 eri luokkaan. Ryhmittelyä lähdettiin tekemään teoriaohjaavan analyysin tavoin, etsimällä aikaisemmista luontoperustaisia palveluita käsitteleviä julkaisuja ja tarkastelemalla minkälaisia luokitteluja niissä on käytetty. Lähes kaikki aineistot olivat kuitenkin käyttäneet perinteistä jakoa eläin-, puutarha-, maatala- ja luontoperustaisiin palveluihin, mikä ei palvellut tätä opinnäytetyötä. Analyysiä jatkettiin aineistolähtöisenä ja palveluista etsittiin yhteisiä teki- jöitä, joiden perusteella ryhmittely lopulta tehtiin. Ryhmittely tehtiin pelkästään luontoperustaisten palveluiden mukaan, eikä muita palveluita huomioitu jakoa tehdessä ollenkaan. Osa yrityksistä tarjosi laajasti erilaisia luontoon tukeutuvia palveluita, mutta näissä ryhmittely tehtiin pääpalvelun mukaan.

5.2.1 Eläinperustaiset palvelut

Eläinperustaisia palveluita löytyi useita erilaisia, joten ne ryhmiteltiin neljään kategoriaan, jotka olivat eläinpuisto tai -piha, husky- ja/tai poropalvelut, hevoslähtöiset palvelut ja pelkät ratsastuspalvelut. Eläinpuisto tai -piha kategoriaan sisällytettiin kotieläinpihat, sekä suurpetoeläinpuistot.

Näissä palveluissa eläimiä on tarkoitus katsella ja osassa myös silittää ja hoitaa. Kotieläinpihoilla eläimet vaihtelivat yrityksen mukaan.

Tutkimuksessa katsottiin perustelluksi yhdistää husky- ja poropalveluita tarjoavat yritykset yhdeksi ryhmäksi, koska erillisinä kategorioina molemmista olisi tullut melko pienet. Näiden palveluiden todettiin olevan pääsääntöisesti talvella pohjoisemmassa Suomessa tarjottavia, mikä oli myös yksi syy kategorioiden yhdistämiseen. Lisäksi osa yrityksistä tarjosi molempiin eläimiin tukeutuvia palveluita.

Hevosia käyttävät palvelut jaettiin pelkkiin ratsastuspalveluita tarjoaviin ja hevoslähtöisiin palveluihin. Pelkät tuntiratsastuspalvelut ovat tarkoitettu pääasiassa säännöllisesti ratsastusta harrastavilla, eivätkä ne palvele matkailijoita, tai muita ei-vakituisesti ratsastusta harrastavia ihmisiä niin hyvin, kuin hevoslähtöiset palvelut -kategoriassa olevat palvelut. Jälkimmäiseen kategoriaan otettiin mukaan yritykset, jotka tarjosivat erilaisia hevospalveluita, joita on mielekästä käyttää myös kerta-luontoisesti. Palveluissa oli muun muassa maasto- ja vaellusratsastusta, hevospakopelejä, kärry-ajeluja ja erilaisia elämyksiä hevosten parissa.

5.2.2 Hyvinvointi- ja luontohoivapalvelut

Kaikki luontohoivapalvelut yhdistettiin hyödynnettävästä luontoelementistä huolimatta samaan kategoriaan. LUOTA-hankeen seuraavissa vaiheissa luontohoivapalveluita ei tarkastella, minkä myötä oli luonnollista erottaa näitä tarjoavat yritykset omaan ryhmään. Hyvinvointipalvelukategoriaan sisällytettiin luontovoimapalveluita, joiden tarkoituksena oli parantaa asiakkaan henkistä tai fyysistä hyvinvointia. Palveluina oli muun muassa erilaisia luontojoogatunteja ja kesäjumppaa luonnossa.

5.2.3 Vesistöön tukeutuvat palvelut

Pelkästään vesistöön tukeutuvia palveluita tarjoavat yritykset jaettiin retkipalveluihin ja muihin palveluihin. Kategoriaan suunniteltiin otettavaksi vain palveluntarjoajat, jotka tarjosivat ainoastaan veden perustuvia palveluita. Ulkopuolelle oli siis tarkoituksena jättää kaikki yritykset, jotka tarjosivat

5.2.6 Retki- ja safaripalvelut

Retki- ja safaripalvelukategoriaan otettiin mukaan palvelut, joissa on tarkoituksena liikkua jokin mitainen matka jalkain, tai jollakin välineellä pääasiassa asiakkaan fyysistä kuntoa hyödyntäen. Tällaisia palveluja ovat muun muassa melonta- ja fatbikeretket. Tarjolla on myös safareita, joissa liikutaan moottorivälineitä käyttäen, kuten mönkijällä, moottorikelkalla tai vesijetillä. Myös nämä palvelut sisällytettiin tähän ryhmään.

Ryhmään sisältyi melko laajasti palveluita, mutta pilkkominen pienempiin ryhmiin osoittautui lähes mahdottomaksi, koska suurin osa yrityksistä tarjosi useita erilaisia retkiä eri liikkumistavoilla. Kategorian tarkentaminen olisi vaatinut samanlaisen rasti ruutuun -erottelun, kuin aukioloaikoja merka- tessa, mutta tämän ei katsottu olevan tutkimuksen kannalta olennaista.

5.2.7 Virkistys- ja ohjelmapalvelut

Virkistys- ja ohjelmapalvelu -ryhmän palvelut eroavat edellisen kategorian palveluista siten, että näissä ei liikuta paikasta toiseen, vaan palvelu tapahtuu yhdessä sijainnissa. Ohjelmapalveluita voi hyödyntää esimerkiksi työpaikkojen tyhy-päivissä, polttareissa ja muissa isomman joukon juhlissa. Suurin osa palveluista soveltuu myös yksittäiselle asiakkaalle, tai pienelle porukalle, esimerkiksi kesälomareissulaisille. Kategorian palveluita ovat muun muassa erilaiset pihaolympialaiset ja joukkuekisas, sekä luontopakopelit.

Virkistys- ja ohjelmapalvelut -kategoriaan sisältyi retki- ja safaripalvelu -kategorian tavoin useita palveluita, mutta ryhmää ei saatu pilkkottua pienempiin. Tämän kategorian ongelmana oli se, että ohjelmapalveluita löytyi runsaasti erilaisia, mutta samanlaisia palveluita tarjoavia yrityksiä ei kuitenkaan ollut kovin montaa. Tutkimuksen kannalta oli mielekkäämpää jättää yksi iso ryhmä, koska palveluissa on kuitenkin sama teema.

6 TULOKSET

Tutkimuksessa löydettiin yhteensä 168 Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsevaa yritystä, jotka tarjoavat luotoperustaisia palveluita. Kuusamosta kohdeyrityksiä löytyi eniten, yhteensä 28 kappaletta. Pyhäntältä taas ei löytynyt yhtäkään luotoperustaisia palveluita tarjoavaa yritystä ja Sievistäkin vain kaksi. Pienemmillä paikkakunnilla luontoon tukeutuvia palveluita oli tarjolla vähemmän kuin suuremmilla paikkakunnilla.

6.1 Palvelut

TAULUKKO 1. Luotoperustaisten palveluiden jakautuminen.

Eläinpuisto tai -piha	10 kpl	Opastus- ja koulutuspalvelut	12 kpl
Hevoslähtöiset palvelut	19 kpl	Puistot ja keskuksat	11 kpl
Pelkät ratsastuspalvelut	9 kpl	Vesistöön tukeutuvat retkipalvelut	11 kpl
Husky- ja/tai poropalvelut	17 kpl	Vesistöön tukeutuvat muut palvelut	8 kpl
Hyvinvointipalvelut	11 kpl	Retki- ja safaripalvelut	27 kpl
Luontohoivapalvelut	8 kpl	Virkistys- ja ohjelmapalvelut	25 kpl

Kartoituksessa löytyi monenlaisia luontoon tukeutuvia palveluita, kuten taulukko 1 havainnollistaa. Noin kolmasosa löytyneistä palveluista oli eläinperustaisia, yhteensä 54 kappaletta. Kymmenen oli eläinpuistoja tai pihoja, 9 pelkkiä ratsastuspalveluita, 19 hevosperustaisia palveluita ja 17 huskyihin, sekä poroihin perustuvia palveluita. Hevosiin liittyviä palveluita, joko pelkkää tuntiratsastusta, tai laajempaa toimintaa, löytyi lähes jokaiselta paikkakunnalta ja usein niitä oli tarjolla useammalla kuin yhdellä yrityksellä.

Hevoslähtöisiä palveluihin luokiteltiin hevosella tehtävät vaellukset, maasto- ja patikkaretket. Näissä asiakas pääsee talliympäristön ulkopuolelle hevosensa kanssa. Jotkut palveluntarjoajat vaativat, että vaellus- ja maastoretkeille osallistuva ratsastaja on kokenut, mutta osassa oli tarjolla myös taluttajia kokemattomille asiakkaille. Muutama yritys tarjosi kärryjäkeluja hevosilla tai poneilla, joita

markkinoitiin tapahtumiin ja esimerkiksi juhlahyökkäykiksi. Kaksi yritystä tarjosi hevospakopelejä, joissa tehtävänä oli ratkaista talli- ja hevosympäristöön sijoitettu pakopeli.

Husky- ja poropalvelut olivat pääasiassa safareita, joissa jompikumpi eläin vetää kelkkaa tai rekeä asiakkaan ollessa kyydissä. Osa palveluntarjoajista piti myös tarhavierailuja, joissa asiakas pääsee tutustumaan poro- tai koiratarhan elämään lähemmin. Yksi yrityksistä tarjoaa lisäksi monenlaisia poroihin liittyviä elämyspalveluita, kuten porojoogaa. Lisäksi he tarjoavat mahdollisuutta päästä poron hoitoon mukaan ja viettää esimerkiksi päivä pororenkinä.

Hyvinvointipalveluita tarjoavia yrityksiä löytyi 11 kappaletta, joista yli puolet olivat erilaisia luontoon tukeutuvia joogapalveluita. Niiden lisäksi tarjolla oli myös metsäkympyjä, luontomeditaatiota, työhyvinvointivalmennuksia, turvehoitoja, sekä ulkoliikuntaa. Luontohoivapalveluita tuli kartoituksessa esille kahdeksan kappaletta. Lähes kaikki olivat jonkinlaista terapiaa, mutta kaksi palveluntarjoajaa tuottavat myös kuntoutus- ja tukitoimintaa esimerkiksi mielenterveyskuntoutujille. Luontoelementteinä käytettiin puutarhaa, maatilaa, hevosia ja muita eläimiä.

Vesistöön tukeutuvia palveluita löytyi 19 kappaletta, joista 11 oli retkipalveluita ja loput muita palveluita. Retkipalvelut vaihtelivat yrityksestä riippuen, mutta jakautuivat melko tasaisesti kalastusretkiin ja risteilyihin. Kalastusta sisältäviä retkiä tarjosi viisi yritystä ja risteilyjä neljä. Perinteisten risteilyjen lisäksi Pohjois-Pohjanmaalla oli tarjolla myös tapahtumaristeilyjä, sekä saunalauttaristeilyjä. Retkipalveluihin otettiin mukaan myös purjehduksia, sekä niin sanottuja tavallisia veneretkiä tarjoava tarjoavat yritykset.

Muihin vesistöön tukeutuviin palveluihin löytyi kahdeksan yritystä. Useamman yrityksen palveluista löytyi purje-, leija- ja SUP-lautailua, sekä melontaa. Koskenlaskua ja koskikelluntaa oli tarjolla yhden yrityksen palveluista. Yöpymiseen tarkoitettuja joki- ja meri-igluja oli tarjolla saman yrityksen toimesta useammalla paikkakunnalla. Näiden erikoisempien vesistöön tukeutuvien palveluiden lisäksi kartoitukseen löytyi perinteistä ongintaa ja sen opastusta tarjoava yritys, sekä Kalajoella sijaitseva maauimala.

Opastus- ja koulutuspalveluihin luokiteltiin 12 yritystä. Luonto- ja eräopastusta on mahdollista saada viideltä eri palveluntarjoajalta. Luonto-opastukseen kuului osalla useaa erilaista opastusta, kuten kalastusta, metsästystä, luonnossa liikkumista ja myös luontokuvauksen opastusta, mutta toisilla oli tarjolla suppeammin valikoimaa. Puutarhaneuvontaa oli tarjolla vain kahdella yrityksellä

ja tarkempaa luontokoulutusta ja -konsultaatiopalveluita vain yhdellä. Luonnontuotteisiin, tässä tapauksessa sieniin ja villiyrtteihin, liittyyvää opastusta ja koulutusta oli tarjolla kolmella yrityksellä.

Puistoja ja keskuksia löytyi Pohjois-Pohjanmaalta 11 kappaletta. Näistä laskettelu- tai hiihtokeskuksia oli neljä. Yksi laskettelukeskuksista tarjosi lisäksi useita erilaisia luontoperustaisia palveluita, kuten lumikenkäilyä, seinäkiipeilyä ja erätaitojen opettelua, mutta kolmessa muussa palvelut olivat huomattavasti suppeammat. Vesipuistoja sijaitsi kartoitukseen otetuilta paikkakunnilta yksi ja seikkailupuistoja kaksi. Golfia eri muotoineen, minigolf, frisbeegolf, seikkailugolf ja perinteinen golf, oli kuuden eri yrityksen palveluissa, mukaan lukien vesipuisto ja toinen seikkailupuistoista.

Retki- ja safaripalveluiden kategoriaan sisältyi eniten palveluita, yhteensä 27 yrityksen palvelut luokiteltiin tähän ryhmään. Tarjolla on retkiä muun muassa vaeltaen, lumikenkäillen, pyöräillen, meloen, sekä mönkijällä, moottorikelkalla tai vesijetillä ajaen. Lähes kaikki yritykset tarjosivat useita eri liikkumis- ja välinevaihtoehtoja, joista asiakas voi valita. Useimmat yritykset vuokrasivat välineitä asiakkaiden omatoimiretkille, ohjattujen retkien lisäksi. Kolme yritystä tarjosi lintukuvausretkiä, joilla asiakkaita opastettiin kuvauksen kanssa ja heidät vietiin paikkoihin, jossa lintuja erittäin suurella todennäköisyydellä löytyy.

Virkistys- ja ohjelmapalveluihin laitettiin 25 palveluntarjoajaa. Tarjottavista ohjelmapalveluista löytyi runsaasti luontoon sijoittuvia joukkuepelejä ja leikkimielisiä olympialaisia, joita mainostettiin muun muassa työpaikkojen virkistyspäiville. Useimpien yritysten kohdalla asiakas pystyy itse valitsemaan laajasta joukkuepelivalikoimasta sopivan kokonaisuuden ryhmälleen ja palveluntarjoaja on myös auttamassa päätöksen teossa tarvittaessa. Tarjolla oli myös paintball sotaa luontoradoilla, sekä vaijeriliukua sekä meren, että tunturien yllä.

6.2 Muut palvelut

Yrityksistä 129 tarjosi luontoperustaisten palveluiden lisäksi muitakin palveluita ja vain 39 ei tarjonnut. Yleisin muu palvelu, jota tarjottiin, oli majoituspalvelut. 39 yrityksestä oli mahdollista saada majoituspaikka, sekä luontoon tukeutuvia palveluita. Seuraavaksi yleisimmät palvelut olivat välinevuokraus, kahvila, sekä ruoka- tai ravintolapalvelut.

Yhtä yritystä lukuun ottamatta kaikki hyvinvointipalveluita tarjoavat yritykset tarjosivat palveluitaan sekä luontoperustaisina, että ilman luontoelementtiä. Esimerkiksi kaikki joogaa tarjoavat yritykset pitivät tunteja sekä sisällä, että ulkona. Ohjelmalveluita tarjosi sisä- ja ulkotiloissa vain muutama yritys.

6.3 Henkilökunta ja liikevaihto

Henkilökunnan ja liikevaihdon määrien löytyminen osoittautui haastavaksi. Henkilökunnan osalta tietoa ei saatu 97 yrityksestä ja liikevaihdon osalta 104 yrityksestä. Tutkimuksen kannalta ei ollut tarpeellista tilata yritysten maksullisia tilinpäätöksiä ja etsiä niistä edellä mainittuja kohtia. Liikevaihdon määrä ei hankkeen kannalta ollut kovin merkittävä tieto, mutta henkilöstön määrä oli tärkeä.

70 yrityksestä saatiin tieto henkilökunnan määrästä. Näistä 61 yritystä työllisti kymmenen tai vähemmän työntekijöitä ja yhden henkilön yrityksiä löytyi 22 kappaletta. 20 tai enemmän työntekijää työllistäviä yrityksiä löytyi viisi. Suurimmat työllistäjät olivat Kalajoen Jukupark-vesipuisto ja Rokuan Health and Spa -hotelli.

Liikevaihdon määrä saatiin selvitettyä 63 yrityksestä. Liikevaihdot vaihtelivat noin kymmenestä tuhannesta eurosta reiluun kuuteen miljoonaan euroon. Suurimmat liikevaihdot olivat hiihtokeskuksilla ja hotelleilla, kun taas pienimmät olivat yksityisyrittäjillä, jotka tarjosivat luontoretkeä.

6.4 Sesonkiluonteisuus

Suurin osa yrityksistä tarjosi palveluitaan ympäri vuoden, yhteensä 133 yritystä. Näistä yhdeksän palveluntarjoajaa oli sellaisia, joiden luontoon tukeutuvat palvelut olivat saatavilla vain tietyssä vuodenaikana, mutta muut palvelut koko ajan. 37 yritystä tarjosi luontoperustaisia palveluita vuoden läpi, mutta tarjottavat palvelut vaihtelivat vuodenaajan mukaan.

Lopuista yrityksistä yhdeksän oli vain talvella auki. Näistä kaksi oli laskettelukeskuksia ja muiden palveluihin kuuluivat poro- ja huskysafarit, sekä moottorikelkkaretkiä. Yrityksistä suurin osa sijaitsi Kuusamossa.

17 palveluntarjoajaa piti palveluitaan auki vain kesäisin. Kahdeksan oli luontoon vesistöön tukeutuvia palveluita, kuten risteilyjä ja SUP-lautailua. Lisäksi vain kesällä oli auki muun muassa mini-golfratoja ja seikkailupuistoja. Palvelut sijoittuivat ympäri Pohjois-Pohjanmaata.

Seitsemän yritystä oli auki keväästä syksyyn ja kolme kesästä syksyyn. Kesästä syksyyn oli tarjolla villikarhujen katselua, sekä marjojen poimintaa itse. Keväästä syksyyn taas oli auki suurpetoeläinpuisto, muutama meri- ja kalastusretkiä tarjoava yritys, sekä golfradat.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Luontoperustaisia palveluita on Pohjois-Pohjanmaan alueella tarjolla suhteellisen kattavasti ja käytettävä luontoelementti vaihteli palvelusta riippuen. Eläinperustaisia palveluita oli kartoitukseen löydetyistä palveluista noin kolmannes, joka on huomattavasti muita luontoelementtejä suurempi osuus. Liikevaihtojen tietoja oli liian huonosti saatavilla voidakseen sanoa, että hevospalvelut ovat kannattavia, mutta suuren tarjonnan myötä uskalletakoon päätellä, että kysyntää palveluille riittää. Hevospalveluita oli tarjolla lähes jokaisella paikkakunnalla, ainoastaan Taivalkoskella, Rokualla, Sievissä ja Pyhännällä ei ollut tarjolla minkäänlaisia hevosiin tukeutuvia palveluita. Sievistä ja Pyhännältä ei löytynyt juuri muitakaan luontoperustaisia palveluita, joten niiden kohdalla ei ollut yllättävää, ettei myöskään hevosiin tukeutuvia palveluita löytynyt.

Kuten tietoperustassa todettu, maatala-avusteisia palveluita ei Suomessa ole tarjolla vielä kovinkaan paljon. Pohjois-Pohjanmaan alueelta löytyi ainoastaan yksi maatilaperustaisia palveluita tarjoava yritys. Kyseessä oli luontohoivan puolelle kuuluva kehitysvammaisille ja mielenterveyskuntoutujille suunnattu hoivamaatila. Myöskään puutarha-avusteisia palveluita ei ollut tarjolla kuin neljällä yrityksellä. Näistä kaksi oli luontohoivan puolelle kuuluvia puutarhaterapioita ja kaksi puutarhasuunnittelua, -opastusta ja istutusta tarjoavaa yritystä. Voidaan siis päätellä, että maatala- ja puutarha-avusteiset yritykset ovat melko harvinaisia Pohjois-Suomen alueella.

Osalla paikkakunnista oli omat matkailuyhdistysten sivut, joilla kerrottiin tarjolla olevista palveluista. Jokaisella näistä oli erillinen kategoria luontokohteille, mistä voi päätellä luontomatkailijoiden olevan hyvinkin oleellinen asiakassegmentti. Luontokohdeosiossa kuitenkin kerrottiin nimensä mukaisesti vain luontokohteista, eikä ollenkaan tarjolla olevista palveluista, vaikka ne sijaitisivatkin luontokohteessa. Palveluille oli tehty oma osio, josta oli mahdollista etsiä myös luontoperustaisia palveluita. Tässä voisi olla vielä kehittämisen varaa, koska luontopalvelut löytyisivät huomattavasti suuremmin niiden ollessa kohteiden kanssa samalla sivulla. Tämä saattaisi jonkin verran taas lisätä palveluiden kysyntää.

Yrityksiä etsiessä huomasin, että matkailuyhdistysten tai kuntien kanssa yhteistyötä tekevät yritykset olivat huomattavasti helpommin löydettävissä ja palvelut ymmärrettävissä. Usein yhdistyksen tai kunnan sivuilla oli jo jonkinlainen kuvaus yrityksen tarjoamista palveluista, sekä linkki kotisivuille tai vähintään yrityksen nimi, jolla kotisivut oli mahdollista etsiä. Osa luontoperustaisia palveluita

tarjoavista yrityksistä teki yhteistyötä myös alueella toimivien majoituspalveluyritysten kanssa ja he mainostivat toinen toisiaan. Mikäli tällaisia yhteistöitä ei ollut, oli lähes välttämätöntä selata useita tuhansia yrityksiä sisältäviä yritysrekistereitä palvelun löytämiseksi. Uskaltaisinkin väittää, että melkoini palveluita etsivä asiakas menee kuitenkin helpoimman vaihtoehdon kautta ja valitsee matkailuyhdistyksen tai majoitusyrityksen sivuilla olevista palveluista itselleen mieluisamman.

Suhteellisen usealla pienemmällä yrityksellä ei ollut ollenkaan kotisivuja, vaan ainoastaan Facebook-sivut. Huomasin, että tällaisia yrityksiä oli haastavampi löytää ja niiden kohdalla palveluiden selvittäminen oli hyvin vaikeaa. Myös aukioloaikojen ja varsinkin sesonkiluonteisuuden selvittäminen vaati enemmän töitä, kuin kotisivut omaavien yritysten kohdalla. En ole itse Facebookin jäsen, joten en päässyt kaikkiin tietoihin käsiksi, mitä yritykset olivat sivuillensa päivittäneet. Mikäli palveluita ei ollut listattu etusivulle selkeästi, oli ainoa vaihtoehto tarkastella aikaisempia päivityksiä, jotka oli laitettu kaikille näkyviksi. Johtopäätöksenä voisin sanoa, että Facebook-sivut, kuten muut sosiaalisen median sivut, ovat hyvä lisä yrityksen kotisivujen lisäksi, mutta ainoana sivustona ja tietolähteenä yrityksestä se ei ole kovinkaan toimiva. Henkilöt, jotka eivät kyseistä sosiaalista mediaa käytä, eivät välttämättä yrityksen palveluita löydä ja yhteydenotto yritykseen voi olla haastavaa.

Henkilöstön määrän osalta vaikuttaa siltä, että iso osa luontoon tukeutuvia palveluita tarjoavista yrityksistä on mikroyrityksiä, joissa on työntekijöitä kymmenen tai vähemmän. Kuitenkin luotettavaa johtopäätöstä ei ole mahdollista tehdä, koska varma tieto henkilöstön määrästä saatiin reilusti alle puolesta yrityksistä. Liikevaihdon osalta ongelma on sama. Voidaan kuitenkin sanoa, että suuret laskettelukeskukset ja hotellit ovat liikevaihdoltaan suurimpia yrityksiä, mikä ei sinällään ole yllättävä tieto. On loogista, että isojen yritysten liikevaihdot ovat huomattavasti suurempia, kuin esimerkiksi yksityisyrittäjän, joka työllistää vain itsensä.

Sesonkiluonteisuuden osalta voidaan todeta, että suurin osa yrityksistä pystyivät tarjoamaan palveluita ympäri vuoden. Palvelut vaihtelivat melko monessa vuodenajan mukana, mikä oli odotettua Suomen ilmaston huomioon ottaen. Ilmastosta ja vaihtelevista vuodenaajoista ei ole tehty ongelmaa, vaan iso osa yrityksistä on tietoisesti hyödyntänyt niitä tarjottavissa palveluissaan. Harmillisesti ei voida todeta kuinka suuri ero liikevaihdollisesti on siinä, tarjoaako yritys palveluitaan ympäri vuoden, vai vain tiettyinä vuodenaikoina.

8 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli löytää LUOTA-hanketta varten löytää Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsevia luontoperustaisia palveluita ja tutkia niitä tarjoavien yritysten henkilökunnan ja liikevaihdon määrää, sekä palvelujen sesonkiluontoisuutta. Kartoitus on merkityksellinen hankkeen seuraaville vaiheille, koska osalle löytyneistä yrityksistä lähetettiin sähköinen kysely liittyen tarjottavien palveluiden turvallisuuteen. Opinnäytetyössä valmistettu listaus yrityksistä on sellaisenaan käyttökelpoinen LUOTA-hankkeelle.

Tutkimusta tehdessä huomasin muutamaa otteeseen olevani melko uuden asian ääressä. Luontoperustaisista palveluista ei ainakaan Pohjois-Pohjanmaalta löytynyt minkäänlaisia kartoituksia ennen tätä opinnäytetyötä, eikä Green Caren ulkopuolelle jääviä luontoon tukeutuvia yrityksiä ole listattu. Luontoon tukeutuvat palvelut ovat muun muassa matkailuyhdistysten sivuilla laitettu muiden palveluiden joukkoon, eikä niille ole omaa kategoriaa. Osa Green Care -palveluita tarjoavista yrityksistä on lueteltu Green Care Finland ry:n sivuilla, mutta iso osa luontoperustaisista palveluista ei kuitenkaan ole virallisesti Green Care -palveluita.

Pohjois-Pohjanmaalla sijaitsee 30 paikkakuntaa ja näistä yli puolet otettiin tutkittavaksi. Tutkimusta ja sen tuloksia voidaan pitää luotettavina, koska kartoitukseen valikoiduilta 18 paikkakunnalta löytyi runsaasti erilaisia ja monipuolisia luontoperustaisia palveluita. Aineisto alkoi loppua kohden kyläläntymään, mikä viittasi siihen, että erilaiset luontopalveluiden muodot olivat löytyneet. Voidaan todeta, että 18 paikkakunnan tutkimisella saatiin kattava ja todenmukainen kuva siitä, minkälaisia luontoon tukeutuvia palveluita on Pohjois-Pohjanmaan alueella tarjolla.

Kävin läpi julkaisuja luontoperustaisista palveluista luokittelua tehdessäni ja tulini tulokseen, ettei luontoperustaisia palveluita ole kovinkaan laajasti tutkittu. Ne muutamat tutkimukset, jossa luontopalveluita oli käsitelty, jakoivat palvelut neljään kategoriaan, jotka olivat tässäkin opinnäytetyössä esitellyt eläin-, maatalo-, puutarha-, ja luontoavusteiset palvelut. Muita luokitteluja tai jakoja palveluista ei juurikaan löytynyt. LUOTA-hankkeen kannalta oli olennaista muodostaa vähintään kymmenen ryhmää, joten luokittelu oli tehtävä aineistolähtöisesti.

Kategorisointi osoittautui hankalaksi, sillä osalla yrityksistä oli useampaan luokkaan kuuluvia palveluita, eikä kaikilla ollut selkeää pääpalvelua. On mahdollista, että toisen henkilön luokittelussa

samoja palveluita, olisi osa palveluista eri kategoriassa, kuin ne ovat tässä tutkimuksessa. Yhdeksi kategoriaksi harkittiin monialaisia tai monipuolisia palveluita, mutta se ei osoittautunut toimivaksi. Katteoria olisi sisältänyt liian ison osan palveluista, sillä suurin osa retki- ja safaripalveluista, sekä virkistys- ja ohjelmapalveluista olisi tullut tähän kategoriaan. Niin iso kategoria ei olisi mielestäni ollut järkevä, eikä toimiva hankkeen kannalta.

Luotettavuutta arvioitaessa pohdin myös yritysten löytymistä. On mahdollista, että tarkastelluilta paikkakunnilta ei ole löytynyt kartoitukseen kaikkia luontoperustaisia palveluita huolellisesta etsinnästä huolimatta. Pohjois-Pohjanmaan kaikkia paikkakuntia ei tarkastettu, joten alueella yrityksiä on luonnollisesti enemmän. Kuitenkin kaikki kartoituksessa olevat palvelut ovat aktiivisesti toiminnassa kartoituksen tekohetkellä, sillä jokainen yritys on tarkastettu. Turhia jo lopetettuja yrityksiä ei ole mukana. Lisäksi tutkituilta paikkakunnilta löytyi hyvin monipuolisesti palveluita, jonka myötä tutkimus antaa kattavan kuvan Pohjois-Pohjanmaan alueella olevista luontoperustaisista palveluista.

Kartoituksessa kävi ilmi useita yrityksiä, joista en ollut kuullutkaan myös sellaisilta paikkakunnilta, jotka ovat itselleni hyvin tuttuja. Tästä heräsi mieleeni jatkotutkimuksen aiheeksi luontoperustaisten palveluiden tehokas ja toimiva markkinointi, sillä tällä hetkellä markkinointi ei selvästikään toimi kovin hyvin. Luontoperustaisia palveluita olisi mahdollista mainostaa enemmän esimerkiksi luonnon hyvinvointivaikutusten kautta.

Opinnäytetyöprosessi oli mielenkiintoinen ja työllistävä. Tarkoitukseni oli saada opinnäytetyö valmiiksi ennen juhannusta 2021, mutta viimeistelyt jäivät kuitenkin syksyn puolelle kesälomien myötä. Tein opinnäytetyötä töiden ohessa, minkä vuoksi tehokas aikatauluttaminen ja niistä kiinni pitäminen osoittautuivat tärkeiksi. Yritysten etsiminen varsinkin yritysrekistereistä ja -tietokannoista oli aikaa vievää ja tarkkuutta vaativaa, koska kaikkien yritysten palvelut tuli tarkastaa, jotta voitiin varmistaa oliko palveluiden joukossa luontoon tukeutuvia palveluita.

LÄHTEET

Business Finland 2021a. Luontomatkailu. Hakupäivä 10.4.2021. <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/tuotekehitys-ja-teemat/luontomatkailu>

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino. Hakupäivä 16.5.2021. Ellibs Library – kirjakokoelma. Vaatii käyttöoikeuden.

Friedmann, Erika. & Katcher, Aaron. & Lynch, James. & Thomas, Sue Ann. 1980. Animal Companions and One-Year Survival of Patients After Discharge From a Coronary Care Unit. Public Health Reports 95 (4), 307-312. Hakupäivä 7.3.2021. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1422527/pdf/pubhealthrep00128-0003.pdf>

Green Care Finland Ry 2021a. Green Care? Hakupäivä 21.4.2021. <https://www.gcfinland.fi/green-care/>

Green Care Finland Ry 2021b. Eläinavusteiset menetelmät. Hakupäivä 7.3.2021. <https://www.gcfinland.fi/green-care-/menetelmat/elainavusteiset-menetelmat/>

Green Care Finland Ry 2021c. Maatilan käyttö. Hakupäivä 7.3.2021. <https://www.gcfinland.fi/green-care-/menetelmat/maatilan-kaytto/>

Green Care Finland Ry 2021d. Puutarhan käyttö. Hakupäivä 7.3.2021. <https://www.gcfinland.fi/green-care-/menetelmat/puutarhan-kaytto/>

Green Care Finland Ry 2021e. Luonto kuntoutusympäristönä. Hakupäivä 7.3.2021. <https://www.gcfinland.fi/green-care-/menetelmat/luonto-kuntoutusymparistona/>

Jänkälä, Susanna 2016. Matkailun ohjelmapalvelu: Toimialaraportti ennakoi liiketoimintaympäristön muutoksia. Työ- ja elinkeinoministeriö. Hakupäivä 31.3.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-131-9>

Järviluoma, Jari 2006. Turistin luonto: tutkimus luonnon merkityksestä matkailun vetovoimatekijänä neljässä Lapin matkailukeskuksessa. Lapin yliopisto. Hakupäivä 24.4.2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-20111141035>

Kahilaniemi, Eeva & Löf, Leena 2018. Green Care -menetelmäopas. Tampere: Voimatassu Ky.

Kaikkonen, Hannu, Virkkunen, Veikko, Kajala, Liisa, Erkkonen, Joel, Aarnio, Martti & Korpelainen, Raija 2014. Terveyttä ja hyvinvointia kansallispuistoista – Tutkimus kävijöiden kokemista vaikutuksista. Helsinki: Metsähallitus. Hakupäivä 7.3.2021. <https://julkaisut.metsa.fi/assets/pdf/lp/Asarja/a208.pdf>

Konu, Henna 2017. Hyvinvointimatkailu. Teoksessa Matkailututkimuksen avainkäsitteet (toim. Edelheim, Johan & Ilola, Heli). Rovaniemi: Lapland University Press. 76–81. Hakupäivä 24.4.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-310-952-0>

Konu, Henna, Tyrväinen, Liisa, Pesonen, Juho, Tuulentie, Seija, Pasanen, Katja & Tuohino, Anja 2017. Uutta liiketoimintaa kestävä luontomatkailun ja virkistyskäytön ympärille – Kirjallisuuskatso. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 45/2017. Hakupäivä 10.4.2021. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79836/45_VIRKEIN_.pdf

Luonnonvarakeskus 2021. Luonnon hyvinvointivaikutukset. Hakupäivä 7.3.2021. <https://www.luke.fi/tietoa-luonnonvaroista/virkistyskaytto/luonnon-hyvinvointivaikutukset/>

Luonnonvarakeskus, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos & Green Care Finland ry 2018. Kuva. Suomalainen Green Care – LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatutyökirja. Verkkojulkaisu. Hakupäivä 6.3.2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018082834197>

Luonnonvarakeskus, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos & Green Care Finland ry 2018. Suomalainen Green Care – LuontoHoivan ja LuontoVoiman laatutyökirja. Verkkojulkaisu. Hakupäivä 3.2.2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018082834197>

Lääperi, Raija & Puromäki, Henna 2014. Kohti suomalaista Green Care -laadunhallintaa. Teoksessa MTT-Kasvu 20 – Green Care –toimintatavan suuntaviivat Suomessa (toim. Elina Vehmasto). Jokioinen: MTT. 49–95. Hakupäivä 24.4.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-487-509-7>

Marski, Lea 2021. Toimialaraportit: Matkailun suuntana kestävä ja turvallinen tulevaisuus. Työ- ja elinkeinoministeriö. Verkkojulkaisu. Hakupäivä 31.3.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-773-1>

Metsähallitus 2020. Kansallispuistojen käyntimäärässä kova kasvu – Kansallispuistojen palveluilla selkeä kysyntä. Hakupäivä 1.4.2021. <https://www.metsa.fi/tiedotteet/kansallispuistojen-kayntimaarassa-kova-kasvu-kansallispuistojen-palveluilla-selkea-kysynta/>

Metsähallitus 2021a. Käyntimäärien kehitys. Hakupäivä 31.3.2021. <https://www.metsa.fi/vapaa-aika-luonnossa/kayntimaarat/kayntimaerien-kehitys/>

Metsähallitus 2021b. Kansallispuistojen vetovoimaisuus ja talousvaikutukset kasvavat edelleen – Metsähallituksen Luontopalvelujen saama lisärahoitus tulee kipeään tarpeeseen. ePressi. Hakupäivä 1.4.2021. <https://www.epressi.com/tiedotteet/ymparisto-ja-luonto/kansallispuistojen-vetovoimaisuus-ja-talousvaikutukset-kasvavat-edelleen-metsahallituksen-luontopalvelujen-saama-lisarahitus-tulee-kipeaan-tarpeeseen.html>

Pitkäranta, Ari 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä - Työkirja ammattikorkeakouluun. Helsinki: E-Oppi Oy. Hakupäivä 27.2.2021. Ellibs Library – kirjakokoelma. Vaatii käyttöoikeuden.

Projektisuunnitelma 2021. Luontoperustaisia turvallisia palveluja Pohjois-Pohjanmaalle (LUOTA).

Rikosseuraamuslaitos 2020. Pelson vankila. Hakupäivä 21.4.2020. <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayhteystiedot/vankilat/pelsonvankila.html>

Renfors, Liisa 2021. Hyvinvointimatkailu. Business Finland Oy. Hakupäivä 10.4.2021. <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/tuotekehitys-ja-teemat/hyvinvointimatkailu>

Salovuori, Tuomo 2020. Luonto kuntoutumisen tukena, 2. uudistettu painos. Helsinki: Sininauhaliitto. Hakupäivä 6.3.2021. <https://www.sininauhaliitto.fi/julkaisut/kirjallisuus/luonto-kuntoutumisen-tukena-verkkoversio-2020/>

Sarajärvi, Anneli & Tuomi, Jouni 2017. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi. Hakupäivä 21.2.2021. Ellibs Library – kirjakokoelma. Vaatii käyttöoikeuden.

Sempik, Joe, Hine, Rachel & Wilcox, Deborah 2010. Green Care: A Conceptual Framework A Report of the Working Group on the Health Benefits of Green Care. COST 866, Green care in Agriculture. Hakupäivä 7.3.2021. https://www.researchgate.net/publication/254841074_Green_Care_a_Conceptual_Framework_A_Report_of_the_Working_Group_on_the_Health_Benefits_of_Green_Care

SNK 2021. Seikkailukasvatus. Hakupäivä 21.4.2021. <https://www.snk.fi/seikkailukasvatus/>

Soini, Katriina. 2014. MTT Kasvu 21 – Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care – toiminnan vaikuttavuutta. Jokioinen: MTT. Hakupäivä 7.3.2021. <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21.pdf>

Soini, Katriina, Ilmarinen, Katja, Yli-Viikari, Anja & Kirveenummi Anna. 2011. Green care sosiaalisena innovaationa suomalaisessa palvelujärjestelmässä. Yhteiskuntapolitiikka 76(3):320–331 <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117839>

Soini, Katriina & Vehmasto, Elina 2014. Kohti suomalaista Green Care –toimintatapaa. Teoksessa MTT-Kasvu 20 – Green Care –toimintatavan suuntaviivat Suomessa (toim. Elina Vehmasto). Jokioinen: MTT. 8–28. Hakupäivä 24.4.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-487-509-7>

Tilastokeskus 2021a. Majoitustilasto. Hakupäivä 1.4.2021. <https://www.stat.fi/til/matk/index.html>

Tilastokeskus 2021b. Kotimaanmatkailu. Hakupäivä 31.3.2021. https://www.stat.fi/til/smat/2020/smat_2020_2021-03-30_kat_002_fi.html

Tilastokeskus 2021c. Liitetaulukko 19. Kotimaan lomamatkojen kohteen valintaan vaikuttaneita seikkoja vuonna 2020. Taulukkoa korjattu 20.4.2021. Hakupäivä 21.4.2021. https://www.stat.fi/til/smat/2020/smat_2020_2021-03-30_tau_023_fi.html

Tuohimetsä, Saara & Rantanen, Marja 2018. Puutarhan iloa ja voimaa – Green Care puutarhassa. Hakupäivä 17.3.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-556-1>

Työ- ja elinkeinoministeriö 2015. Tiivistelmä matkailun tiekartasta 2015–2025. Hakupäivä 21.4.2021. <https://tem.fi/documents/1410877/2735818/Tiivistelm%C3%A4+matkailun+tiekartasta+2015+2025+TEM.pdf/2eef2ace-db82-4f62-b342-b9a4f8148dc2/Tiivistelm%C3%A4+matkailun+tiekartasta+2015+2025+TEM.pdf?t=1464004389000>

Ulrich, Roger S. 1984. View Through a Window May Influence Recovery from Surgery. Science Mag 224, 420-421. Hakupäivä 7.3.2021. https://is.muni.cz/el/1423/jaro2014/HEN597/um/47510652/Ulrich_1984.pdf

Vehmasto, Elina 2014. Green Care -palvelutyypit Suomessa. Teoksessa MTT-Kasvu 20 – Green Care –toimintatavan suuntaviivat Suomessa (toim. Elina Vehmasto). Jokioinen: MTT. 29–48. Hakupäivä 24.4.2021. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-487-509-7>

Vilka, Hanna 2017. Tutki ja kehitä. 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus. Hakupäivä 15.12.2020. Ellibs Library – kirjakokoelma. Vaatii käyttöoikeuden.

Visit Finland 2018. Tunne asiakkaasi – Kohderyhmäopas 2018. Business Finland. Hakupäivä 28.4.2021. https://www.businessfinland.fi/4910e5/globalassets/finnish-customers/02-build-your-network/visit-finland/julkaisut/tunne_asiakkaasi_kohderyhmaopas-matkailuyrityksille_visit-finland.pdf

Visit Finland 2020. Hyvinvointimatkailun tuotesuosituksset 2020. Hakupäivä 21.4.2021. <https://www.businessfinland.fi/4ab695/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2020/hyvinvointimatkailun-tuotesuosituksset-2020.pdf>